

Ольга Михайлівна Максимович,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
м. Івано-Франківськ, Україна

УДК 378.016:376-056.45

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДЛЯ ДІЯЛЬНОСТІ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

В психолого-педагогічній літературі, з одної сторони, ще недостатньо розроблена проблематика розвитку і виховання одарених дітей, оскільки це пов'язано з тим, що потрібно збирати емпіричний матеріал про кожну одарену особистість, а, з іншої сторони, досліджено питання професійної підготовки майбутніх педагогів до роботи з одареними дітьми. У статті зроблено частинну спробу освітити обидва аспекти описаної проблеми.

Ключеві слова: одареність, одарений ребенок, професійна підготовка майбутніх педагогів.

In psychological and educational literature, on the one hand, still not developed problems of development and education of gifted children, as it is due to the fact that you need to collect empirical data about every talented person, and, on the other hand, examined the issue of training future teachers to work with gifted children. The article is partly an attempt to cover both aspects of the described problems.

Key words: gifted, gifted child, training of future teachers.

Обдарованість визначається шляхом вивчення сфери її прояву, інтелектуального діапазону (сукупності інтелектуальних можливостей), сфери найвищих досягнень у реалізації здібностей, рівня фізичного розвитку, рівня працездатності, мотиваційного обґрунтування та його відображення в емоційному настрої й вольовій завзятості зростаючої людини. Тобто, діагностика обдарованості базується на результатах продуктивної діяльності (підсумки олімпіад, конкурсів, змагань, участь у роботі МАН, дані психолого-педагогічних обстежень тощо). У навчальних закладах мають бути створені умови для виявлення, підтримки та стимулювання творчої обдарованих учнів та їхньої самореалізації. У цьому процесі вагому роль, разом із батьками, відіграють учителі. Очевидно, що обдарована дитина потребує обдарованого вчителя, тому у системі освітньої підготовки майбутніх учителів необхідно порушувати питання щодо їхньої готовності до професійної діяльності з обдарованими дітьми.

Теоретичною основою дослідження стали положення та висновки наукових праць, що розкривають особливості професійної підготовки у вищому навчальному закладі (В. Бондар, Г. Васянович, П. Воловик, Р. Гуревич, О. Дубасенюк, В. Козаков, Е. Карпова, Л. Кондрашова, О. Кучерявий, В. Ягупов та ін.).

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що незважаючи на значну увагу до формування особистості обдарованих дітей, проблема діяльності та

професійної підготовки майбутніх вчителів для діяльності з обдарованими учнями є недостатньо дослідженою.

Метою статті є розкриття змісту професійної підготовки майбутніх учителів для діяльності з обдарованими учнями, висвітлення окремих якостей обдарованих дітей задля визначення шляхів роботи зі студентами педагогічних спеціальностей.

Зазначимо, що чіткого фіксованого поняття обдарованості у психолого-педагогічній літературі немає. Як правило, обдарованість визначається за допомогою певних параметрів або феноменологічних проявів. До основних сфер обдарованості відносять: освітню, наукову, художню, спортивну, підприємницьку й комунікативну.

Г. Костюк тлумачить обдарованість, як індивідуальну своєрідність здібностей людини, вказуючи на значущість природних даних кожної з них, як сили, що є вихідною внутрішньою спонукою розвитку здібностей [2].

М. Лейтес під терміном «обдарованість» розуміє набір здібностей. Учений вважає, що дитяча обдарованість виявляється у схильності до праці, гострій потребі дитини займатися певним видом діяльності. До того ж, не будь-яка діяльність розвиває, а лише та, у процесі якої виникають позитивні емоції [3].

Ми погоджуємося з думкою Г. Васяновича, що «якщо виходити із гуманістичних основ розуміння

людини, то ціннісний смисл її обдарованості можна тлумачити як творення, самовіддачу, здатність формувати і переформовувати себе» [1].

Важливо пам'ятати про роль вчителя у процесі формування обдарованої особистості. Проте у сучасному світі так швидко відбуваються зміни, що більша частина суспільства – вчителі та учні – мають до них пристосовуватися і враховувати цей чинник у діяльності. Сучасні навчальні заклади майже не створюють процесуальні можливості для діяльності з обдарованими дітьми, адже спрямовані в основному на досягнення загальних результатів. У зв'язку з цим, учитель у навчальному закладі немає адекватних відповідей не лише на питання як виявити обдарованість учня, а й як працювати з такими дітьми. Необхідно зазначити, що виявлення обдарованих і талановитих дітей – це тривалий процес. І якщо вчитель творчий, а навчальний процес цікавий, різнобічний, результативний, то обдарована дитина буде рухатись у правильному напрямку і розвиватись. Тут справджується твердження Й. В. Гете «Живучи серед малих – змалієш. Серед великих і сам зростатимеш». Учитель, працюючи з дитиною, має можливість постійно спостерігати за проявами її індивідуальності у навчальному процесі та професійно реагувати та впливати на її розвиток. Обдарованість буде розвиватись за умови, якщо для неї не створюються відповідні не стільки психологічні, скільки педагогічні умови. Тому рівень професійної готовності вчителів для діяльності визначає результативність навчально-виховного процесу, навчання і виховання обдарованих дітей.

Емпіричний аналіз вищезазначеного дає підстави стверджувати, що важливим етапом готовності роботи вчителя з обдарованими дітьми є підготовка майбутніх учителів у ВНЗ. Зміст цієї підготовки повинен визначатися такими напрямками роботи зі студентською молоддю:

- нормативно-правові знання, що забезпечують права, свободи та соціальну активність обдарованих дітей;

- знання з галузі педагогіки та психології про обдарованість дітей. Існує багато методик, що допомагають пізнати творчу, обдаровану дитину з креативністю її мислення. Серед них: методика Векслера для визначення рівня інтелектуальних здібностей; за допомогою методики Кетелла можна оцінити інтелектуальні можливості дитини; визначити рівень інтелекту можна використавши методику Айзенка; виявити наскільки в дитини розвинена творча уява, оригінальність мислення, емоційний стан можна за допомогою методики «Неіснуюча тварина»; використання методики «Прогресивні матриці Равена» допоможе визначити рівень аналітико-синтетичних умінь; за методикою американських вчених Хаана і Кафа анкета для визначення здібностей учнів допоможе визначити спрямованості даної особистості на основі співставлення з інтересами однолітків. Ці й інші знання психолого-педагогічної науки допоможуть надалі

розробляти власні практичні напрацювання для діяльності з обдарованими дітьми;

- методично-педагогічно-організаційний напрям, що забезпечить втілення фундаментальних і прикладних досліджень в галузі педагогіки та психології обдарованості у навчально-виховний процес закладів освіти. Для цього необхідно не лише вводити у навчальний процес спеціальні курси по роботі з обдарованими дітьми, а й проводити тематичні дискусії; після завершення проходження виробничих педагогічних практик у освітніх закладах проводити конференції з обміну досвідом; слухати спеціальні лекції в системі позанавчальної роботи з елементами дискусії; додатково знайомитися з досвідом діяльності вчителів у ЗНЗ, педагогічним досвідом у системі післядипломної педагогічної освіти; виконувати власні творчі роботи, курсові, бакалаврські, дипломні, магістерські роботи; брати участь у грандах, тренінгах тощо з метою розробки в майбутньому гнучких індивідуалізованих програм розвитку, навчання і виховання обдарованих дітей, використання різних стратегій навчання на основі індивідуальних ознак обдарованості; брати участь у студентських, всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях з означуваної проблеми. Важливу роль відіграє тут чинник самоосвіти, оскільки вона забезпечує теоретичну і практичну готовність до роботи з обдарованими дітьми;

- духовно-моральний напрям, що сприяє формуванню в учня позитивної самооцінки, поваги особистості учня, його цінностей; сприяє створенню сприятливої атмосфери у класі для розвитку індивідуальності школярів; стимулювання творчості та уяви тощо.

Очевидно, що в основі цієї підготовки є позитивна мотивація студента до навчання, бажання до самовдосконалення, саморозвитку та творчості. Необхідно зауважити, що більш впливовим фактором є рівень позитивної професійної мотивації до роботи з обдарованими дітьми та програмування на низький рівень професійного вигорання. Що стосується останнього, то обираючи професію вчителя студент має знати, що вчитися доведеться все життя. Це важка повсякденна копітка праця.

Побутує думка, що обдарованих дітей важко навчати та виховувати, адже вони волелюбні і потребують права вибору; виявляють сміливість думок, характеризуються незалежністю суджень, не визнають заборон без аргументів (*якщо не можна, то чому?*) тощо [5]. У результаті досліджень науковцями виділено характерні особливості обдарованих дітей. Вони часто «перескакують» через послідовні етапи розвитку, мають чудову пам'ять, що базується на ранньому мовленні, а також рано починають класифікувати інформацію, що надходить до них. Наприклад, вони із задоволенням захоплюються колекціонуванням, при цьому їхня метою є не приведення колекції в ідеальний порядок, а її реорганізація, систематизація на нових підставах; мають великий словниковий запас, із задоволенням читають словники чи

енциклопедії, вигадують нові слова і поняття; можуть займатися декількома справами одразу (наприклад, стежити за декількома подіями, що відбуваються навколо них). Обдаровані діти допитливі, активно досліджують навколишній світ і не сприймають жодних обмежень у своїх дослідженнях. Вони можуть тривалий час концентрувати увагу на одній справі та буквально «занурюються» у своє заняття, якщо воно їм цікаве. Обдаровані діти мають розвинене почуття гумору та постійно намагаються розв'язувати проблеми, що не під силу, відрізняються різноманітністю інтересів, що породжує схильність починати декілька справ одночасно. Вони часто дратують ровесників звичкою вправляти інших і вважати себе завжди і в усьому правими. Таким дітям часто бракує емоційного балансу, часто нетерплячі та поривчасті тощо.

Обдаровані діти здатні переносити життєвий досвід і теоретичні знання в нові ситуації, не сприймають тиску і примусу, адже діяльність творчого інтелекту потребує свободи вибору. Вони нехтують умовностями, не визнають авторитетів, не сприймають інформацію на віру без експертної перевірки, проявляють оригінальність підходів у розв'язанні проблемних ситуацій, адже вміють аналізувати, синтезувати ідеї, комбінувати, вибирати з багатьох можливостей тощо [4]. Це підтверджує те, що майбутнім учителям потрібно мати не лише належну професійну кваліфікацію, володіти педагогічною майстерністю, а й формувати певну сукупність особистісних якостей, які б сприяли в міжособистісній сфері. Висококваліфікований учитель має:

- дотримуватись урівноважених відносин з учнями, демонструвати повагу до них;
- вільно обмінюватись думками, оцінювати кожну думку, не відкидаючи жодної з них;
- виробляти в себе й учнів толерантне відношення до нових понять, думок;
- уміти надати процесу викладу інформації особистісного забарвлення, підкидати проекти, які можуть захопити учнів;
- володіти стилем неформального спілкування, імпровізувати;
- створювати проблемні ситуації, що потребують альтернатив;
- прогнозувати, уявляти та коректувати ситуації;

- уміти враховувати найменші зміни в психолого-педагогічній ситуації і відповідно змінювати власну поведінку;

- підтримувати в класі психологічну атмосферу теплоти, невимушеності, взаємної довіри тощо.

Таким чином, на основі викладено матеріалу можна зробити такі висновки:

1) робота з обдарованими учнями і студентами має базуватися на гуманістичних основах;

2) науковцям і практикам потрібно продовжувати дослідження щодо доробок технологій з вияву обдарованості молодих людей;

3) забезпечити освітню політику держави в напрямі соціального і правового захисту обдарованих дітей і молоді;

4) забезпечення організаційно-педагогічно-методичного напрямку підготовки студентів до роботи з обдарованими дітьми з освітніх закладах, зокрема, у ліцеях, коледжах, гімназіях тощо;

5) розширення міжнародного співробітництва в галузі інноваційних технологій розвитку обдарованої дитини. Це потребує подальших напрямів дослідження означеної проблематики, зокрема, важливим є вивчення аспекту інтелектуальної обдарованості, оскільки ці діти є цвітом нації.

Використані літературні джерела

1. *Васянович Г.* Гуманізація освіти в контексті розвитку обдарованої дитини /Г. Васянович // Вісник Прикарпатського університету. – Педагогіка. – 2012. – Вип. 41. – С. 3–7.

2. *Костюк Г. С.* Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості /Г. С. Костюк; Під ред. Л. М. Проколієнко. – К.: Рад. школа, 1989. – 608 с.

3. *Лейтес Н. С.* Возрастная одаренность школьников: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Н. С. Лейтес. – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 320 с.

4. *Максимович О.* Вплив батьків на виховання обдарованої дитини / Ольга Максимович // Початкова освіта. – 2013. – Червень. – № 24 (696). – С. 9–13.

5. *Максимович О.* Особливості виховання обдарованих дітей /Ольга Максимович // Вісник Прикарпатського університету. – Педагогіка. – 2012. – Вип. 41. – С. 111–115.